

Apstraktni ekspresionizam u očima predškolskog djeteta

Turibak, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:628972>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-03**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Kristina Turibak

APSTRAKTNI EKSPRESIONIZAM
U OČIMA PREDŠKOLSKOG DJETETA

Završni rad

Čakovec, travanj 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Kristina Turibak

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Apstraktni ekspresionizam u očima predškolskog djeteta

MENTOR: red. prof. mr. art. Ljubomir Levačić

SUMENTOR: Andrija Večenaj, predavač

Čakovec, travanj 2024.

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	APSTRAKTNI EKSPRESIONIZAM.....	3
	2.1. Podjela apstraktnog ekspresionizma	3
	2.1.1. Akcijsko slikarstvo	4
	2.1.2. Slikarstvo bojenog polja	4
3.	JACKSON POLLOCK	5
4.	WILLIAM BAZIOTES.....	6
5.	ADOLPH GOTTLIEB	7
6.	RAZVOJ LIKOVNOG IZRAŽAVANJA DJECE	9
	6.1. Faza izražavanja primarnim simbolima	9
	6.2. Faza istraživanja složenim simbolima	10
	6.3. Faza intelektualnog realizma.....	11
	6.3.1. Transparentni prikaz.....	11
	6.3.2. Prikaz akcije u fazama kretanja.....	12
	6.3.3. Emocijska proporcija	12
	6.3.4. Prevaljivanje oblika	13
	6.3.5. Rasklapanje oblika.....	14
	6.3.6. Vertikalna perspektiva.....	14
	6.3.7. Obrnuta perspektiva	15
	6.3.8. Poliperspektiva	16
	6.4. Faza vizualnog realizma	17
7.	LIKOVNE TEHNIKE.....	18
	7.1. Crtačke tehnike	18
	7.1.1. Ugljen	18
	7.1.2. Flomaster.....	18
	7.1.3. Tuš.....	18
	7.2. Slikarske tehnike	19
	7.2.1. Akvarel.....	19
	7.2.2. Tempera.....	19
	7.2.3. Kolaž	19

8. LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU POTAKNUTE DJELIMA APSTRAKTNOG EKSPRESIONIZMA	20
8.1. Prva aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka ..	20
8.2. Druga aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Williama Baziotesa	24
8.3. Treća aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Adolpha Gottlieba..	30
8.4. Četvrta aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Williama Baziotesa	34
8.5. Peta aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka...	38
8.6. Šesta aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Adolpha Gottlieba ..	42
9. OSVRT NA ODRŽANE AKTIVNOSTI U VRTIĆU	46
10. ZAKLJUČAK	48
LITERATURA	49
POPIS ILUSTRACIJA	50
PRILOG.....	52
Izjava o izvornosti završnog rada	53

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se tematikom apstraktnog ekspresionizma te odabranim umjetnicima koji su djelovali tijekom toga umjetničkog pokreta. Apstraktni ekspresionizam umjetnički je pokret koji je inicirala skupina umjetnika koji su se primarno bavili samo apstraktnom umjetnošću. Pod utjecajem Drugoga svjetskog rata rađa se ideja za apstraktnim ekspresionizmom jer su željeli u svojim djelima prikazati negativan učinak i posljedice koje je rat ostavio na društvo. Umjetnost apstraktnog ekspresionizma može se podijeliti na dva načina. Prva podjela naziva se „akcijsko slikarstvo“ te se bavi stilom ekspresionističkog slikarstva, dok se druga podjela naziva „boje polja“ te se ogleda u raspoloženjima i refleksiji koja prevladavaju u umjetničkim djelima. Umjetnička djela ovog pokreta izdvajaju se po tome što sadrže jake boje te nagle i snažne pokrete kistovima. Uz teorijsku obradu teme apstraktnog ekspresionizma, ovaj rad bavi se i teorijskom obradom triju umjetnika koji su djelovali tijekom apstraktnog ekspresionizma, a njihova će se djela kasnije koristiti za potrebe istraživanja u dječjem vrtiću. Nadalje, u teorijskom dijelu obrađuje se razvoj likovnog stvaralaštva djece, kao i likovne tehnike koje će se koristiti u radu s djecom. Umjetnici koji su odabrani za potrebe istraživanja, a djelovali su u apstraktnom ekspresionizmu, jesu Jackson Pollock, William Bazotes i Adolph Gottlieb. Kako je već navedeno, ovaj rad sastoji se od teorijskog i istraživačkog dijela. Istraživački dio bavi se istraživanjem i provođenjem likovnih aktivnosti na temu apstraktnog ekspresionizma s djecom u dječjem vrtiću. Istraživanje je osmišljeno na način da se od spomenutih umjetnika odaberu po dva umjetnička djela prema kojima su osmišljene likovne aktivnosti u raznim likovnim tehnikama s ciljem da se djecu upozna s apstraktnom umjetnošću i njezinim djelima. Također, cilj ovog istraživanja jest potaknuti kreativnost djece te vidjeti kako će se umjetnička djela apstraktnog ekspresionizma odraziti na likovne radove djece. U nastalim likovnim radovima djece uviđa se njihova kreativnost potaknuta djelima apstraktnog ekspresionizma te je svako dijete u svom radu prikazalo vlastiti doživljaj prikazanih umjetničkih djela.

Ključne riječi: apstraktni ekspresionizam, umjetnici, istraživanje, likovne aktivnosti, dječji vrtić

SUMMARY

This paper is based on the theme of abstract expressionism and selected artists who worked during that artistic movement. Abstract Expressionism is an artistic movement created by a group of artists who primarily dealt only with abstract art. Under the influence of the Second World War, the idea of abstract expressionism was born because they wanted to show through their works the negative effects and consequences that the war had left on society. Abstract expressionism is divided into two categories. The first category is called "action painting" and it deals with the style of expressionist painting. The second category is called "color field" and it is manifested in the moods and reflections that dominate the works of art. The paintings of this movement are distinguished by the fact that they contain strong colors and sudden, powerful movements with brushes. With a theoretical part of the topic of abstract expressionism, this paper also deals with the theoretical part of three artists who worked during abstract expressionism, and their works will later be used in the research conducted in the kindergarten. Furthermore, the theoretical work deals with the development of children's artistic creativity, as well as the art techniques that will be used throughout the research. The artists that were selected for the research, and who worked during abstract expressionism, are Jackson Pollock, William Bazotes, and Adolph Gottlieb. As previously mentioned, this paper consists of a theoretical and a research part. The research part deals with researching and implementing art activities in kindergarten on the topic of abstract expressionism. The research was designed in such a way that two works of art were selected from the mentioned artists, according to which art activities in various art techniques were designed to introduce children in kindergarten to abstract art. Also, the goal of this research is to initiate children's creativity and to see how abstract expressionist works of art will be reflected in children's artworks. In children's artworks, we can see that their creative work was influenced by works of abstract expressionism, and each child in his work showed his own experience of artworks that were presented.

Key words: abstract expressionism, artists, research, art activities, kindergarten

1. UVOD

Tema ovoga završnog rada jest apstraktni ekspresionizam. Apstraktni ekspresionizam umjetnički je pokret nastao tijekom ranih 1940-ih godina, a svoj puni zamah dobiva nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno nakon 1945. godine. Taj umjetnički pokret pokrenula je mala skupina umjetnika koji su se bavili apstraktnom umjetnošću te su željeli umjetnošću prikazati teška vremena tijekom Drugoga svjetskog rata i posljedice koje je rat ostavio na svijet. Željeli su prikazati svoje osjećaje i doživljaje te prenijeti poruke koje će doprijeti do gledatelja. Proces slikanja umjetničkih djela nije bio unaprijed isplaniran, već se sastojao od proizvoljnih oblika, linija, tekstura i boja, a za podlogu su se koristila platna velikih dimenzija. Ovaj umjetnički pokret ostavio je velike tragove u umjetnosti te se može nazvati i revolucijskim pokretom jer je potaknuo umjetnike da u prvom planu izraze svoje emocije kako bi umjetnički izražaj bio što veći i bogatiji. Razlog zašto sam apstraktni ekspresionizam izabrala kao temu za svoj završni rad jest što je za mene taj umjetnički pokret bio nepoznat te me upravo neznanje o toj temi potaknulo na pisanje i istraživanje o tome. Zanimalo me po čemu se taj umjetnički pokret razlikuje od klasičnog slikarstva i koje su njegove posebnosti. Taj umjetnički pokret također mi se činio zanimljivim kroz formu istraživanja u dječjem vrtiću jer je nešto s čime se djeca ne susreću svaki dan. Stoga je zadatak bio osmisliti zanimljive aktivnosti kojima bi se djeci približila umjetnička djela apstraktnog ekspresionizma. Putem aktivnosti djeca bi imala priliku upoznati se s mnogim umjetničkim djelima, likovnim tehnikama i materijalima, što bi u konačnici proširilo ne samo njihovo likovno znanje nego znanje općenito. Ovaj završni rad sastoji se od teorijskog i istraživačkog dijela. U teorijskom dijelu obrađuje se sam pojam apstraktnog ekspresionizma i njegova podjela te se nadalje navode i predstavljaju umjetnici čija će se umjetnička djela kasnije koristiti u svrhu istraživanja. Svaki umjetnik pojedinačno je predstavljen: njegov rani život, doprinos umjetnosti apstraktnog ekspresionizma i što je svaki od njih ostavio u naslijeđe budućim generacijama. Također, opisane su i faze razvoja likovnog izražavanja djece koje daju uvid u djetetove likovne mogućnosti s obzirom na njegove godine. U svakoj fazi dijete ima drugačije gledanje svijeta oko sebe te s istim stavom prilazi i likovnom izražavanju. Posljednje poglavlje teorijskoga dijela posvećeno je likovnim tehnikama koje će se koristiti u istraživanju s djecom u dječjem vrtiću. Istraživački dio zamišljen je da se provede u dječjem vrtiću u vrtićkoj skupini. Obrađivala bi se i slikala umjetnička djela umjetnika koja su ranije predstavljena u teorijskom dijelu. Djecu bi se pomoću raznih likovnih tehnika potaknulo da naprave likovna djela po uzoru na umjetnička djela spomenutih umjetnika. Cilj ovog

istraživanja bio bi vidjeti kako djeca doživljavaju djela apstraktnog ekspresionizma te potaknuti razvoj njihove likovne kreativnosti i stvaralaštva.

2. APSTRAKTNI EKSPRESIONIZAM

Apstraktni ekspresionizam pojam je koji je napravio značajnu prekretnicu u umjetnosti, a odnosi se na opći pokret reprezentativnog slikarstva koji je započeo u Sjedinjenim Američkim Državama, točnije u New Yorku, tijekom 1940-ih i 1950-ih godina. Pokret je predvodila skupina američkih umjetnika koji su bili pod utjecajem Velike depresije i Drugoga svjetskog rata. Apstraktno ekspresionističko slikarstvo nije bilo ni potpuno apstraktno ni ekspresionističko, već je to stil u umjetnosti koji je obuhvaćao širok izbor slikarskih stilova, kao što je prskanje koje je koristio Jackson Pollock, šaroliki i grubi potezi kistovima koje je upotrebljavao Willem de Kooning te veliki paneli oslikani jednom ili najviše dvjema bojama, kako je to činio Mark Rothko. Koncept u umjetnosti apstraktnog ekspresionizma kojim su se vodili umjetnici toga umjetničkog pravca bio je sljedeći:

1. Umjetnici su najčešće stvarali velika umjetnička djela i skulpture kako bi dominirali pred gledateljem.
2. Vrlo često boju su nanosili na izražajan način, kao što je kapanje ili grubi potezi kistovima.
3. Umjetnici su vjerovali da slika ima mnogo snažniju poruku ako je tema predstavljena na neizravan način, što ostavlja gledatelju prostor da sam shvati značenje koje umjetnička slika predstavlja.
4. Mnogo je umjetnika težilo pokazati svoje osjećaje preko umjetničkih radova, s kojima bi se gledatelj mogao poistovjetiti.

Među poznatijim umjetnicima ovog pokreta bili su Jackson Pollock, Lee Krasner, Franz Kline, Robert Motherwell, Willem De Kooning, Mark Rothko, Clyfford Still, Barnett Newman, Josef Albers, Philip Guston, Adolf Gottlieb i William Bazotes.

2.1. Podjela apstraktnog ekspresionizma

Pokret apstraktnog ekspresionizma dijelio se na dva načina. Prva podjela obuhvaćala je „akcijsko slikarstvo“ koje je bilo usmjereno na stil ekspresionističkog slikarstva. Vodeći pripadnici ovog stila bili su Willem de Kooning i Jackson Pollock. Druga je podjela u pokretu apstraktnog ekspresionizma obuhvaćala umjetnike koji su se bavili raspoloženjem i refleksijom u svojim umjetničkim djelima, a podjela se nazivala „polje boja“. Umjetnici poput Marka Rothka, Barnetta Newmana i Clyfforda Stilla svrstavaju se među umjetnike koji su bili

pripadnici te podjele u pokretu. Ipak, postoje i umjetnici koji se nisu usmjerili ni na jednu od podjela, već su svojim umjetničkim radovima pridonijeli i jednoj i drugoj.

2.1.1. Akcijsko slikarstvo

Akcijsko slikarstvo jedna je od dviju podjela apstraktnog ekspresionizma. To je stil u umjetnosti koji je razvio Jackson Pollock 1947. godine. Taj je stil bio daleko od tradicionalne slikarske metode jer se stil akcijskog slikarstva sastojao od širokih i grubih poteza velike četke te kapanja razrijeđene boje na platno koje je bilo položeno na tlo. Kako je platno u većini slučajeva bilo na tlu, Jackson Pollock spontano je stvarao svoja umjetnička djela na način da je hodao oko platna kapajući i bacajući boju na njega. Tvrdio je da takvim načinom slikanja izražava svoje emocije te ih prenosi izravno na platno. Njegova su djela postala izrazito važna jer je autentičnost njegovih djela bivala u njegovoj izravnosti izražavanja sebe i svojih emocija. Cilj ovog stila bio je odbaciti tradicionalne koncepte kompozicije, prostora, volumena i dubine kojima su se dotad vodili umjetnici. Uz Jacksona Pollocka, istaknuo se i umjetnik Willem de Kooning, koji je čvrsto vjerovao u ideju da umjetnik djeluje iz svojih unutarnjih impulsa. Također je vjerovao da gledatelj promatrajući umjetničko djelo može iščitati autorove emocije i stanje uma preko boje i tehnike slikanja. Ostali važni predstavnici akcijskog slikarstva bili su Mark Tobey, Franz Kline, Robert Motherwell, Cy Twombly i Adolph Gottlieb.

2.1.2. Slikarstvo bojenog polja

Drugi dio podjele apstraktnog ekspresionizma bio je stil pod nazivom slikarstvo bojenog polja koji se razvio nakon stila akcijskog slikarstva. Taj je stil predstavljen jednostavnim slikovnim prikazima dizajniranim za stvaranje emocionalnog utjecaja. Cilj stila bio je osloboditi umjetnika svih ograničenja. Uz umjetnička djela akcijskog slikarstva, umjetnička djela ovog stila također su imala cilj stvoriti intiman odnos s pojedinačnim gledateljem. Najistaknutiji umjetnik ovog stila bio je Mark Rothko. Njegova su se umjetnička djela često sastojala od dva ili tri vodoravna pravokutnika različitih boja, širina ili visina na platnu. Pravokutnici su bili ispunjeni ispranom bojom ili obojeni promjenjivim tonovima i svjetlosnim intenzitetima, a rubovi se zamućuju i postaju meki. Zamućivanjem rubova nastaje efekt da boja pluta te ostavlja snažan dojam tajanstvenog zračenja koje izlazi iz platna. Djela Barnetta Newmana, također jednoga od pripadnika ovog stila, uključivala su platno obojeno jednom bojom te podijeljeno s jednom ili više vertikalnih linija. Umjetnička djela Williama Baziotesa sadržavala su složene oblike koji su upućivali na animirane ili nežive oblike. Ostali istaknuti umjetnici ovog stila bili su Philip Guston, Adolf Gottlieb i Helen Frankenthaler.

3. JACKSON POLLOCK

Jackson Pollock bio je jedan od najpoznatijih umjetnika 20. stoljeća. Živio je i radio u New Yorku u razdoblju od 1940. do 1950. godine. Poznat je po svojim „prskajućim“ slikama. Te slike pune su „ludih“ uzoraka koje je napravio na način da bi kapao boju na platno. Rođen je 28. siječnja 1912. godine u Američkoj državi Wyoming. Tijekom školovanja bio je vrlo problematičan te je u konačnici i izbačen iz škole. U njegovim ranim godinama crtanje je igralo glavnu ulogu; crtao je predmete i ljude te ga je majka potaknula da postane umjetnik. Preselio se u New York s 18 godina te započeo studij na Arts Students League, koji je završio 1933. godine. Tijekom studiranja pridružio se skupini umjetnika koji su slikali murale. Uz murale, slikao je apstraktna umjetnička djela u kojima su se teško prepoznavali predmeti ili ljudi. Inspiraciju za svoja umjetnička djela pronašao je pri posjetu izložbi o izvornoj američkoj umjetnosti te su ga zainteresirala ta umjetnička djela i priče. Prilikom da izloži svoja umjetnička djela ostvaruje 1942. godine, kada upoznaje Peggy Guggenheim, vlasnicu galerije pod imenom „The art of this century“. U toj je galeriji održao svoju prvu samostalnu izložbu. Tijekom svoje karijere Pollock se koristio olovkom, obojenom olovkom, kredom, pastelom, bojicom, *gouacheom*, temperom, akvarelom, olovkom u akvarelu, tintom, bojom cakline voska i metalnom bojom. Osim konvencionalnih crtanja, koristio se kartonom, ručno rađenim krpenim papirom i papirom za tipkanje. Jackson nije planirao svoja umjetnička djela. Slikao je po platnu bojama bez razmišljanja. Tijekom slikanja hodao je oko platna i baca boju na njega; zato se i smatra jednim od važnijih umjetnika u području akcijskog slikanja, a akcijsko slikanje dobilo je takav naziv jer slike često daju osjećaj da se na njima izvodi neki način kretanje. Oko 1947. godine Pollock je počeo izrađivati „špricana“ umjetnička djela. Ključ svega bila je brzina. Slikao je na način da je hodao oko platna te kapao boju pomoću četke ili kista. Takve slike bilježile su sve njegove kretnje, a također su bilježile sve njegove emocije. Pollock je tvrdio da umjetnici moderne umjetnosti slikaju svoje emocije, a ne svijet oko sebe. Proslavio se svojim radovima oko 1949. godine. Neki su tvrdili da je najbolji umjetnik svih vremena na prostorima Amerike, dok drugi nisu odobravali njegove radove jer su smatrali da su njegove slike neuredne. Svojim slikama nije davao imena jer nisu predstavljale ništa, već ih je bilježio pod određenim brojem. Njegova nekonvencionalna umjetnost i osobnost učinile su ga vodećom figurom u umjetničkom svijetu i tisku. Poginuo je u automobilskoj nesreći 11. kolovoza 1956. godine u dobi od 44 godine.

4. WILLIAM BAZIOTES

William Baziotes rođen je 1912. godine u Pittsburghu, u obitelji grčkog porijekla. Nakon što je bio izbačen iz srednje škole 1928. godine počinje polaziti satove crtanja. Ubrzo nakon toga seli se u New York i počinje izobrazbu na nacionalnoj akademiji dizajna, gdje je studirao zajedno s Giffordom Bealom, Charles Curranom i Ivanom Olinsky. Svoja prva umjetnička djela izložio je 1936. godine u Municipal galeriji. Te iste godine postaje učitelj umjetnosti na WPA akademiji za umjetnost. Prije nego što se počeo baviti umjetnošću, veliko je zanimanje posvetio poeziji, koja je kasnije imala velik utjecaj pri stvaranju njegovih umjetničkih djela. Između 1940. i 1941. godine počeo je eksperimentirati te je inspiraciju tražio u nadrealizmu. Isto tako, 1941. godine upoznaje Roberta Motherwella, koji se također bavio umjetnošću nadrealizma te su zajedno osnovali skupinu umjetnika koja se bavila istraživanjem toga umjetničkog područja. Imali su cilj stvarati što apstraktnija djela te je tako započelo njihovo djelovanje u području apstraktnog ekspresionizma. Svako je Baziotesovo umjetničko djelo imalo svoj proces nastajanja. Nekada bi slikanje započeo s nekoliko boja na platnu, a nekada s mnoštvom linija ili pak mnoštvom boja. Pri slikanju vodio se osjećajem i intuicijom te su ta dva čimbenika bila ključna pri stvaranju umjetničkog djela. U svojoj karijeri sve do svoje smrti naslikao je mnoštvo slika. U svom radu eksperimentirao je s raznim tehnikama, kao što su gvaš i tuš, a također je koristio uljane boje koje je prilikom korištenja razrjeđivao. Kod mnogih njegovih djela nekoliko neobojenih mjesta na slici pojačava igru pozitivnog-negativnog prostora. Širok raspon zakrivljenih linearnih linija ili ocrta ili lomi oblike te potiče gledatelja na pažljivo promatranje takve kompleksne kompozicije. Njegovo djelo „Florida Seascape“ nastalo je u ljeto 1945. godine kada je ljetovao na Floridi sa svojom suprugom. To je umjetničko djelo ispunjeno valovitim formama koje prikazuju egzotična stvorenja i biljke, od kojih su neka stvarna, a neka izmišljena te su produkt njegove mašte. Njegovi radovi nakon 1947. sadržavali su elemente iz njegovih prijašnjih radova te je rjeđe objavljivao svoje umjetničke radove, no ostao je dosljedan ideji apstraktnog ekspresionizma. Preminuo je 1963. godine u New Yorku.

5. ADOLPH GOTTLIEB

Adolph Gottlieb rođen je 14. ožujka 1903. u New Yorku. Od 1920. do 1921. godine studirao je na Ligi studenata umjetnosti u New Yorku s Robertom Henrijem i Johnom Sloanom. Nakon toga na godinu dana oputovao je u Francusku i Njemačku i studirao na Académie de la grande chaumi u Parizu. Godine 1923., vratio se u New York, gdje je studirao na Parsons School of Design i u Cooper Union te 1924. završava svoje studije. Nakon svoje prve samostalne izložbe u Dudensing Galleries, New York, 1930., bio je redoviti član nove škole u New Yorku s Willemom de Kooningom, Franzom Klineom, i Markom Rothkom. Godine 1935. zajedno s Williamom Baziotom, Rothkom i drugima osniva skupinu umjetnika pod imenom Tena, a skupina umjetnika izlagala je apstraktna i ekspresionistička umjetnička djela do 1940. godine. Gottlieb je vjerovao da umjetnost treba odražavati povezanost suvremenog čovječanstva s prošloću te je njegov cilj bio stvoriti univerzalne simbole kojima bi mogao izraziti taj kontinuitet. Gottliebova rana djela bila su slikanje američkih scena, izvedenih u stilu pod utjecajem Milтона Averyja. Nakon obuke slikarstva u Works Progress Administration Federal Art Project's, proveo je dvije godine u Kaliforniji, gdje je stvorio nadrealističke nadahnute slike kao što je „The Sea Chest“ (1942.), umjetničko djelo u koje je umetnuo nepodudarne elemente. Suradnja s europskim nadrealistima koji su protjerani u New York tijekom Drugoga svjetskog rata dovela je do eksperimentiranja s arhetipskim apstrakcijama životinja, očiju i spirala. Godine 1940. počinje sa slikanjem piktograma. Riječ *piktogram* aludira na prapovijesne slike na stijeni. Format njegovih piktograma jest nepravilna mreža te se unutar svakog područja pojavljuje jedna ili više apstraktnih simbola – glava, oči ili geometrijski oblici. Piktogrami su sadržavali simbole koji podsjećaju na afričku, oceanijsku i indijsku umjetnost. Ako je, međutim, Gottlieb otkrio da je simbol bio povezan sa zapadnom ili plemenskom umjetnošću, odmah ga je uklonio iz svog slikarskog vokabulara. Njegov najznačajniji piktogram bio je „Signs for magic“. To je piktogram sa 16 zasebnih pravokutnika različite veličine i boje. Razlikuje se od ostalih piktograma po tome što su slike u njegovim piktogramima sadržane unutar granica jednog područja, a u ovom se piktogramu slike protežu na nekoliko pravokutnika. Gottlieb je nastavio slikati piktograme do 1953. godine, no 1951. godine dolazi do pomaka u njegovu radu, odnosno oblici u piktogramima postali su apstraktniji i manje brojčani. Gottlieb je dobitnik brojnih priznanja i nagrada; također je i prvi Amerikanac koji je osvojio Grand Prize 1963. godine. Muzej Guggenheim kupio je 11 njegovih djela, a Muzej moderne umjetnosti u New Yorku također je kupio njegov rad. Imao je 36 samostalnih izložbi, uključujući i

simultani retrospektivni hol u Guggenheim muzeju i Muzeju američke umjetnosti u New Yorku 1968. godine. Preminuo je 4. ožujka 1974. u New Yorku.

6. RAZVOJ LIKOVNOG IZRAŽAVANJA DJECE

Dijete želi prezentirati sve što ga zanima, stoga su za njegovo izražavanje bitni doživljaj i akcija. Za vrijeme likovnog izražavanja djece naglašeno je nekoliko komponenti. Prva je ta da djeca jasno govore o svojoj likovnoj aktivnosti bez prikrivanja stvarnih osjećaja. Zatim, neku djecu više zanima manipulativni aspekt likovnog izražavanja, dok drugu djecu više zanima vizualni aspekt likovnog izražavanja. Djeci su važni simboli kojima se izražavaju jer pomoću njih prezentiraju emocionalni doprinos. Za dijete likovno se djelo događa u prezentu. Likovno izražavanje djece često se interpretira na pogrešan način jer se češće promatra kao pokušaj vizualne reprezentacije, a manjak sličnosti s realnim objektom objašnjava se nedostatkom motoričke ili percepcijske nezrelosti. Karakteristike dječjeg likovnog izražavanja su: ekspresija, ritmičnost, skladnost te spontanost, a vrsta materijala ne određuje razlike u likovnom izražavanju. Također uz razvoj likovnog izražavanja djece traje i proces učenja i sazrijevanja, kao što je razvoj psihomotorike ruke, šake i prstiju te ovladavanje alatom za rad. Nadalje, dijete spoznaje okolinu te stječe znanje o njoj. Istodobno, dijete razvija potrebu prikazivanja okoline krećući od simbolizacije pa do djetetova prezentiranja onoga što stvarno vidi u svojoj okolini. Razlikuju se četiri razvojne faze u likovnom izražavanju djece, s time da prva faza započinje u prvoj godini djetetova života, a posljednja faza počinje djetetovim ulaskom u pubertet i traje tijekom cijele adolescencije. U razvojnim fazama dijete postupno kroz odrastanje shvaća svijet oko sebe te stvara svoj dojam o njemu.

6.1. Faza izražavanja primarnim simbolima

Faza izražavanja primarnim simbolima započinje od prve godine te traje do treće godine djetetova života. Faza izražavanja primarnim simbolima dijeli se na nekoliko razdoblja. Prvo razdoblje odnosi se na slučajan likovni izraz u djetetovoj prvoj godini života. Slučajan likovni izraz sastoji se od jednostavnih pokreta rukom koje čine crtu. Dijete prilikom stvaranja linije više uživa u liniji nego što je kontrolira te se olovka rijetko diže s papira. Glavna karakteristika ovog razdoblja jest razvoj motorike, odnosno razvoj risanja i pisanja. Također, veliku važnost ima i imenovanje primarnih simbola te započinje u djetetovoj trećoj godini. U tom razdoblju djeca počinju imenovati svoj likovni izraz. U većini slučajeva dijete započinje crtež bez jasne vizije, no prve linije u crtežu dobivaju značenje, što u djetetu budi ideju za novo djelo. Važnost imenovanja crteža jest što pridonosi razvoju djetetova mišljenja, odnosno dijete počinje povezivati crtu na papiru i objekt iz iskustva. Sljedeće razdoblje

odnosi se na kontrolirano risanje, odnosno finiji pokreti izvode se iz lakta i prstiju. U tom razdoblju krug se javlja kao prvi kontrolirani oblik te se isto tako javljaju prvi crteži čovjeka. Dijete čovjeka prikazuje kroz spoj ravnih linija i krugova. „Mühle (1995) vidi tri puta koji vode dijete u prikazivanju ljudskog lika:

- preko okrugla oblika
- stezanjem ovala
- dodavanjem raznih okruglih oblika za glavu, tijelo itd.

Prva dva puta ne vode u dječje stvaralaštvo, nego u šablonsko rješenje, dok treća mogućnost pozitivno djeluje na daljnji napredak dječjeg stvaralaštva.“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996; str. 42) Uz ljudski oblik na crtežu nema prostora, sadržaj na crtežu raspoređuje se po papiru. Završetak ove faze karakterizira spoj razuma, oka, ruke i predmeta, odnosno razum kontrolira pokrete ruke.

6.2. Faza istraživanja složenim simbolima

Ova faza traje od djetetove 4. do 6. godine. Prisutna je podjela na dvije faze: u prvoj fazi likovna aktivnost pokreće misaone procese, dok u drugoj fazi misaoni procesi pokreću likovnu aktivnost. Ako misao inicira likovnu aktivnost, to znači da dijete izvodi likovnu aktivnost s nekim planom i zna što točno želi postići. U ranije spomenutoj fazi izražavanja primarnim simbolima javljaju se prvi dječji crteži ljudskog lika. U fazi istraživanja složenim simbolima djeca uz ljudski lik počinju crtati i predmete bliske njima, odnosno predmete koji za njih imaju neko značenje. Vrlo često to mogu biti ljubimci, njihove kuće, priroda i sve ono s čime je dijete bilo u kontaktu. Prilikom crtanja odnosno slikanja djeca ne vode računa o pravilnom rasporedu sadržaja na papiru, već rotiraju papir kako bi im prazan prostor bio dostupniji za popunjavanje, stoga je zaključak da perspektiva i proporcija nisu bitni uvjeti pri likovnom izražavanju. Tijekom te faze u djetetovu crtežu ljudskog lika primjećuju se važne promjene. Ruke više ne izlaze iz glave, već se pojavljuje tijelo iz kojega izlaze i ruke i noge. Također, na crtežu ljudskog lika pojavljuju se detalji poput kose, odjeće i obuće. Prilikom korištenja boja dijete boji sadržaj svog crteža bojom kojom želi jer mu nije cilj izražavati se bojom, već je cilj da površina crteža bude prekrivena. Zaključak je da dijete u ovoj fazi prikazuje svoja iskustva i doživljaje kroz crtež.

6.3. Faza intelektualnog realizma

Faza intelektualnog realizma traje od 6. do 11. godine te ju karakteriziraju počeci apstraktnog mišljenja, bogatiji rječnik te bogatije likovne sposobnosti. U likovnom prikazu ljudskog lika javlja se profil likova, njihov pokret te su izražene i emocije. U ovoj fazi djeca svoju likovnost izražavaju na nekoliko načina, kao što su transparentni prikaz, prikaz akcije u fazama kretanja, emocijska proporcija, rasklapanje oblika, prevaljivanje oblika te vertikalna i obrnuta perspektiva i poliperspektiva.

6.3.1. Transparentni prikaz

Za transparentni prikaz karakteristično je to da ako dijete dobije zadatak da nacрта kuću, ono će uz vanjski izgled kuće nacrtati i unutarnji ambijent kuće sa svim postojećim detaljima tog prostora. Crtež ostavlja dojam da je kuća prozirna, jer se osim vanjskog sadržaja kuće može vidjeti i unutarnji.

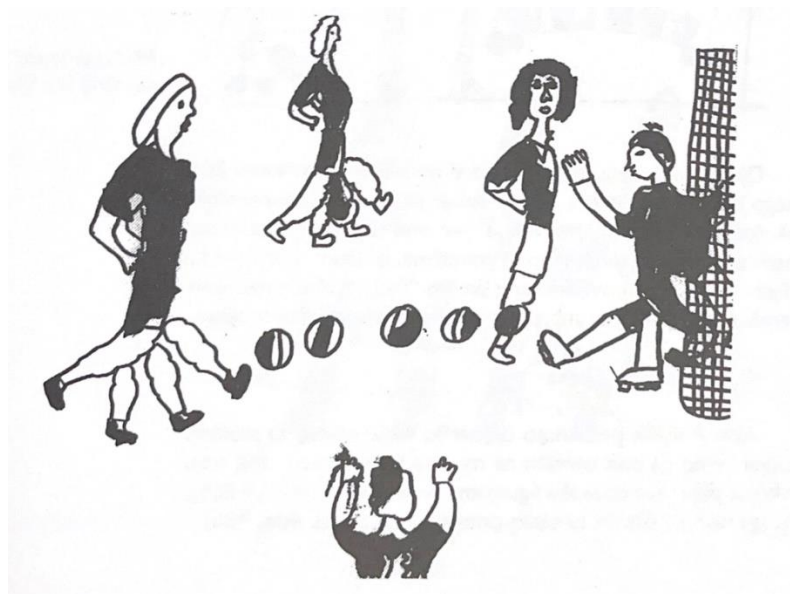

Slika 1. Lutka u tavanskoj sobi. Transparentnost prikaza, desno dodatni sadržaji izvan kuće koji se nalaze u kući i kućica za ptice, vanjski prostor. Olovka (5,5 g.).

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 61)

6.3.2. Prikaz akcije u fazama kretanja

Svojim crtežom dijete želi prikazati kretanje tijela. „Ako crtaju igru loptom, ono će prikazati kako uzima loptu, kako ju udara, a potom ona pada preko ograde (vremenski slijed).“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 63)

Slika 2. „Nogomet“. Za oznaku kretanja učenik multiplicira noge i loptu u putanji. Olovka (8 g.).

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 63)

6.3.3. Emocijska proporcija

Značenje emocijske proporcije jest što dijete svojim crtežom prikazuje njemu važne likove ili stvari na način da ih uvećava u odnosu na ostale elemente na crtežu. U primjeru crteža „U prometu“ policajac je svojom veličinom u odnosu na ostale elemente veći, što naglašava njegovu važnost na crtežu, kao i za samo dijete.

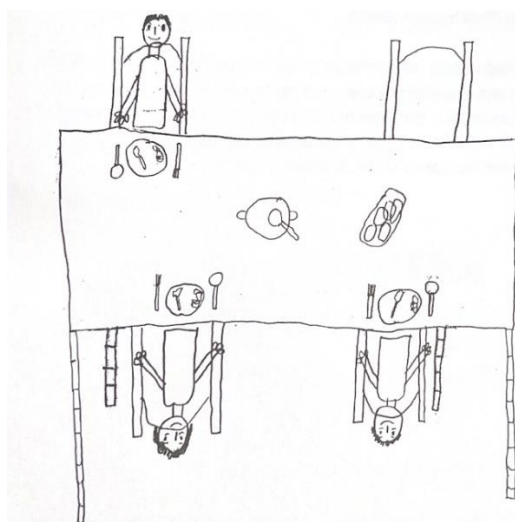

Slika 3. „U prometu“. (Policajac je najvažniji lik.) Olovka (5 g.).

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 64)

6.3.4. Prevaljivanje oblika

„Ako je dijete potaknuto da nariše svoju obitelj za stolom, vidjet ćemo da ono osobito ne mari za liniju tla već, dok crta, okreće papir kao da svaka figura ima svoje tlo (Arnheim, 1966). Stoga nam se čini da su oblici prevaljeni na tlo.“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 64)

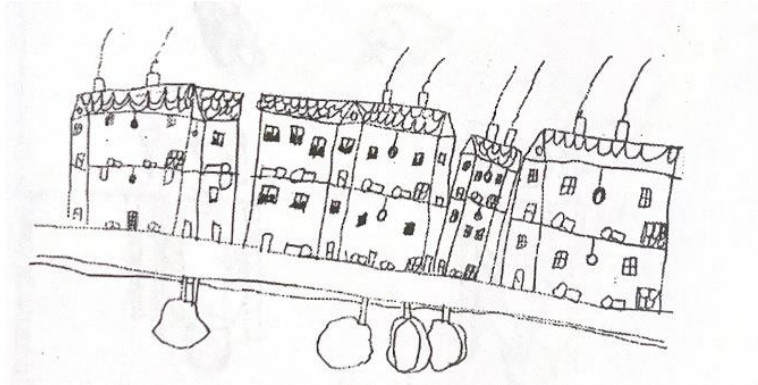

Slika 4. „Obitelj za stolom“. Likovi i stolci prevaljeni u ravninu papira. Poliperspektiva.

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 65.)

6.3.5. Rasklapanje oblika

„Rasklapanje oblika često nalazimo u prikazu kuća. Pojedinu kuću dijete sagledava s prednje, zadnje i s bočnih strana. Piaget tumači rasklopljeni crtež egocentrizmom percepcije, tj. nesposobnošću zauzimanja objektivnog stava, te sukcesivnim jednačenjem sa svakom stranom objekta.“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996; str. 66)

Slika 5. „Kuće u nizu“. Rasklopljeni oblik. Kuće sagledane s prednje, zadnje i s bočnih strana. Transparentnost kuća i prevaljenost drveća. Olovka (8 g.).

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 66)

6.3.6. Vertikalna perspektiva

„Prostor dijete izražava nizananjem oblika tako da se ono što je bilo u prvom planu nalazi u donjem dijelu slike, a što je prostorno dalje, nalazi se iznad ovog. Dakle, oblici se okomito nižu jedan iznad drugog.“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 66)

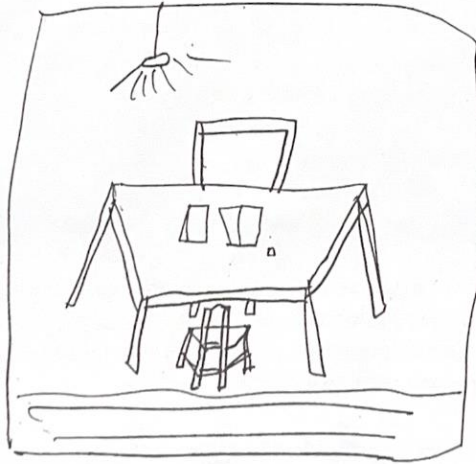

Slika 6. „Ulica“. Vertikalna perspektiva. Olovka (7 g.).

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 66)

6.3.7. Obrnuta perspektiva

Česta pojava u prikazivanju prostora i prostornih objekata jest iskrivljavanje viđenog, najčešće tako da dobivamo obrnuti dojam; ono što je prostorno dalje prikazuje se kao veće, a ono što je prostorno bliže kao manje (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 67).

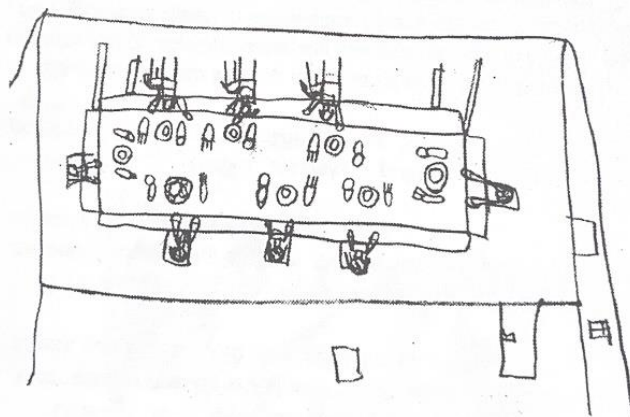

Slika 7. „Radni stol“. Obrnuta perspektiva. Olovka (7 g.).

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 67.)

6.3.8. Poliperspektiva

„Dijete objekt promatra i izražava istodobno s raznih strana, raznih kutova gledanja, raznih očišta i stajališta. Na prikazu se mogu pojavljivati predmeti i likovi gledani odozgo (iz ptičje perspektive), a drugi frontalno ili sa strane. Tako crtež dobiva u svom likovnom izrazu obilježja djetetove nadrealne fantazije i sna.“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 67)

Slika 8. „Obitelj za stolom“. Poliperspektiva. Olovka (6 g.).

(Izvor: Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 67)

Zaključno, dijete u ovoj fazi precrtava te ravnalom povlači ravne linije. Nisu mu važne obojene površine, već i dalje prevladava važnost obrisne linije na crtežu. „Pojavljaju se crtačke, slikarske i plastičke strukture i teksture kojima se izražava građa predmeta ili karakter površine.“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.) U likovnom izražavanju djeteta i dalje prevladava izražavanje kroz iskustvo, ali se javlja i apstraktno razmišljanje koje omogućuje djetetu kreativna likovna rješenja.

6.4. Faza vizualnog realizma

Faza vizualnog realizma počinje ulaskom djeteta u pubertet te traje tijekom cijele adolescencije. Ta faza obuhvaća realniji prikaz elemenata, crteži su bogatiji detaljima te su proporcije ujednačene. „U ovoj fazi prevladani su elementi prethodnih faza: slika se gradi kao cjelina, ne nastaje od pojedinačno sastavljenih dijelova. Napušteni su prijašnji načini prikazivanja prostora i sve je podložno određenoj (konvencijskoj) perspektivi. Učenici u ovom razdoblju postupno svjesno usvajaju geometrijsku, zračnu i kolorističku perspektivu.“ (Grgurić, N., Jakubin, M., 1996.; str. 75)

7. LIKOVNE TEHNIKE

„Pod pojmom likovne tehnike podrazumijevamo sveukupnost praktičkih umijeća u oživotvorenju likovne ideje određenim materijalima i pomoću likovnog instrumentarija (alata).“ (Jakubin, M., 1999.; str. 144) Likovne tehnike dijele se na tehnike plošnog oblikovanja i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja. U svrhu istraživanja koristit će se samo tehnike plošnog oblikovanja, a one se dijele na crtačke, slikarske i grafičke tehnike. Prema toj podjeli navest će se i objasniti sve tehnike koje će se koristiti tijekom istraživanja u dječjem vrtiću.

7.1. Crtačke tehnike

7.1.1. Ugljen

Posebnost ugljena ogleda se u njegovoj mekoći zbog njegove praškaste strukture. Postoje dvije vrste ugljena: drveni i sintetski crtači ugljen. Drveni ugljen nastaje od ljeskovich, vrbovih i lipovih štapića. Zbog svoje mekoće i praškaste strukture jednostavno se briše s podloge, stoga ga je potrebno fiksirati tekućim fiksativom. Sintetski crtači ugljen nastaje industrijskim procesom te jače prianja uz papir zbog svoje tvrdoće i nije ga potrebno fiksirati. Kao podloge za rad ugljenom koriste se hrapavije vrste bijelog ili toniranog papira. Ugljenom se stvaraju crte različitih debljina i intenziteta, kao i tonova. Tonom se mogu izraziti teksture, svjetla i sjene, stoga raspon tonova može biti od blijedo sivih pa do dubokih tamnosivih i crnih tonova.

7.1.2. Flomaster

Flomasteri postoje u mnogim bojama i nijansama te se proizvode u tankim i širokim filcevima. Razlikuju se dvije vrste flomastera: akvarelski flomasteri i permanentni flomasteri. Za crtanje flomasterima najčešće se koristi fini bezdrveni papir. Flomasterima se može crtati linearno i plošno. Kombinacijom tankih i širokih flomastera dobivaju se crte različitih debljina, a pri izvedbi različitih tonova crta se flomasterima bojom preko boje. Također, miješanjem boja nastaju nove kolorističke nijanse.

7.1.3. Tuš

Tuš se svrstava u „mokre“ crtaće tehnike. Dobiva se otopinom organskog pigmenta kao što su ugljen ili čađa te dolazi u tekućem obliku. Najčešće se upotrebljava za pisanje kaligrafije ili crtanje. Za crtanje tušem razlikuju se razni alati, kao što su:

1. tuš pero – dijeli se na pero ptičjeg porijekla i metalno pero
2. tuš drvce
3. tuš kist.

Osim običnog tuša, postoji i lavirani tuš, koji se dobiva kada se tuš razrijedi vodom. Crtež koji je nastao tom tehnikom naziva se lavirani crtež ili lavis.

7.2. Slikarske tehnike

7.2.1. Akvarel

Riječ *akvarel* nastala je od latinske riječi *aqua*, što u prijevodu znači *voda*. Dolazi u krutom stanju te se u kontaktu s vodom razrjeđuje i nanosi na hrapavi papir pomoću mekih kistova. Karakteristika akvarela jest što su boje prozirne, pa se pri slikanju mogu dobivati tonovi različitih vrijednosti. Akvarelom se može raditi na dva načina: slikanje akvarelom na suhoj odnosno na mokroj podlozi.

7.2.2. Tempera

Tempera nastaje miješanjem boje u prahu s otopinom ljepila i vezivnog sredstva, a dolazi od latinske riječi *temperare*, što u prijevodu znači *miješati*. Također, tempere se mogu međusobno miješati, pa tako miješanjem dviju boja nastaje nova. Za slikanje temperom koristi se tvrdi, glatki ili hrapavi papir, a osim papira, temperom se može slikati na drvetu, staklu ili platnu.

7.2.3. Kolaž

Riječ *kolaž* dolazi od francuske riječi *collage*, što u prijevodu znači *lijepljenje*. To je slikarska tehnika kod koje se upotrebljavaju različiti materijali koji se nanose na podlogu pomoću lijepljenja. Materijali koji se koriste u ovoj tehnici su: papiri raznih boja, dijelovi novina, časopisa, likovni radovi, tekstil, fotografije itd. Ta je tehnika idealna u radu s djecom jer potiče igru kombiniranja, variranja i građenja, kao i igru kreativnog likovnog razmišljanja.

8. LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU POTAKNUTE DJELIMA APSTRAKTOG EKSPRESIONIZMA

Likovno istraživanje provedeno je u Dječjem vrtiću „Gustav Krklec“ Krapina u trima vrtićkim skupinama s djecom u dobi od 4 do 6 godina. Istraživanje je bilo zamišljeno i provedeno u sklopu likovnih aktivnosti u kojima su djeca u svojim likovnim djelima redefinirala i rekonstruirala umjetnička djela Adolpha Gottlieba, Jacksona Pollocka i Williama Bazilota te su im njihova djela služila kao poticaj pri stvaranju novih likovnih djela. Od svakog spomenutog umjetnika odabrana su dva likovna djela te su na temelju njih osmišljene likovne aktivnosti koje su provedene u svakoj od vrtićkih grupa. Cilj istraživanja odnosno likovnih aktivnosti bio je vidjeti kako će djeca doživjeti umjetnička djela apstraktnog ekspresionizma te kako će se to odraziti u njihovim likovnim radovima. Ukupno je u svakoj vrtićkoj skupini provedeno 6 aktivnosti odnosno susreta. U svakoj od tih aktivnosti korištene su različite likovne tehnike, materijali i poticaji s ciljem da djeca dobiju uvid u razne likovne tehnike i materijale i time prošire svoje likovno znanje i iskustvo. U aktivnostima su se izmjenjivale slikarske (akvarel, tempera, kolaž) i crtačke tehnike (tuš, ugljen, flomaster) te su nastali zanimljivi dječji radovi u kojima se može uvidjeti kako su se djeca snašla u pojedinoj likovnoj tehnici.

8.1. Prva aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka

Tema ove aktivnosti bila je redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka, točnije umjetničkog djela „Number 18“. Likovna aktivnost izvodila se tehnikom vodenih boja, a materijali koji su bili potrebni za izvedbu bili su listovi papira, vodene boje, kistovi, slamke i plastične čaše. Aktivnost je počela motivacijskim dijelom, točnije razgovorom. Razgovor s djecom bio je o njihovim omiljenim bojama. Svako je dijete imalo zadatak da za sebe odgovori koje su njegove dvije omiljene boje. Nakon toga uslijedilo je pitanje što misle, koju bi boju dobili kada bi pomiješali te dvije omiljene boje. Tim pitanjem djeca su pozvana da krenu na izvedbu glavne aktivnosti kako bi saznali odgovor na to pitanje. Glavna aktivnost započela je kada su sva djeca sjela za stol. Ispred svakog djeteta nalazile su se tri čašice s vodom, kist, jedna slamka, pepita i papir za slikanje. Prije nego što su djeca počela sa slikanjem objašnjeno im što će točno raditi. Predstavljeno im je umjetničko djelo Jacksona Pollocka i objašnjeno im je kako će samostalno pokušati napraviti likovne radove nalik njegovu. To će ostvariti tako da će svatko u svoje prve dvije čašice s vodom razrijediti svoje dvije omiljene boje, svaku boju u jednu čašicu. U trećoj čašici svako dijete pomiješalo

je svoje dvije omiljene boje kako bi dobilo treću boju, koju će koristiti prilikom slikanja. Miješanje dviju boja i dobivanje treće također daje odgovor na pitanje koje je postavljeno prilikom motivacije: koju će boju dobiti ako pomiješaju svoje dvije omiljene boje. Slikanje na papiru zamišljeno je na način da djeca pepitom uzimaju boju iz čašica, stavljaju je na papir te puhanjem u slamku raspršuju tu boju po papiru. Cilj svakog djeteta bio je da tom tehnikom pokuša prekriti cijeli papir. Nakon što im je objašnjeno što će i na koji način raditi, djeca su počela s izvedbom zadatka. Tijekom aktivnosti djecu se pratilo i nadziralo te pomagalo ako im je bila potrebna pomoć.

Umjetničko djelo korišteno u svrhu likovne aktivnosti:

Slika 9. Jackson Pollock, Number 18, 1950. Ulje na platnu.

(Izvor: <https://www.guggenheim.org/artwork/3484>)

Odabrani dječji radovi:

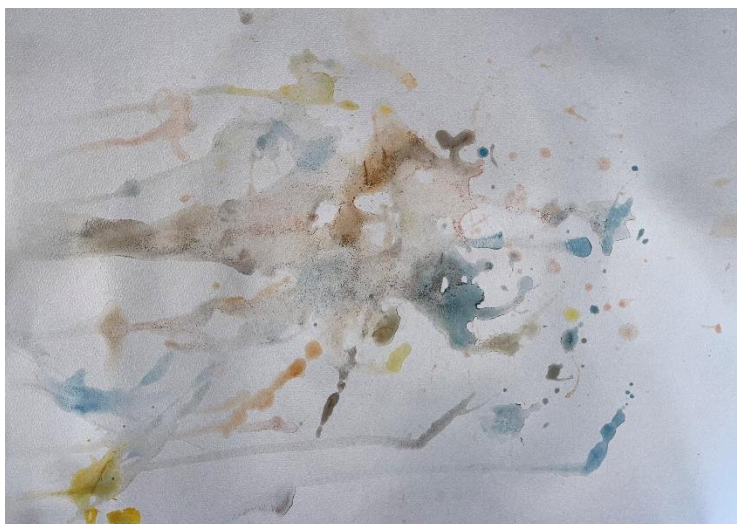
Sljedeći radovi izabrani su zbog zanimljive kompozicije te jasnoće korištenih boja.

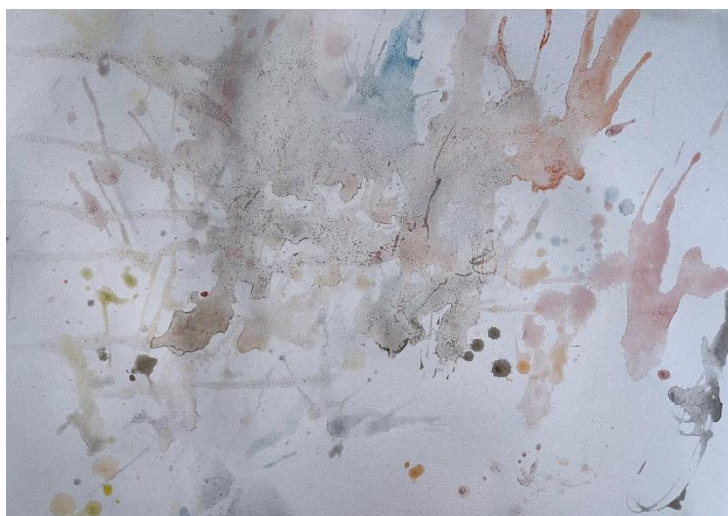
Slika 10. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Leona, 6, 2024.)

Slika 11. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Fran, 5, 2024.)

Slika 12. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Borna, 5, 2024.)

Slika 13. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Jakov, 4, 2024.)

8.2. Druga aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Williama Baziotesa

Tema ove aktivnosti bila je redefinicija umjetničkog djela umjetnika Williama Baziotesa, točnije umjetničkog djela „Toy“. Likovna aktivnost izvodila se tehnikom flomastera, a materijali koji su bili potrebni bili su flomasteri i listovi papira. Aktivnost je započela motivacijskim dijelom. Djeca su slušala čitanje priče pod imenom „Pustolovni Max“ koja je osmišljena za potrebe aktivnosti. Priča „Pustolovni Max“ govorila je o dinosauru Maxu koji je želio posjetiti druge planete te mu se to naposljetku i ostvarilo. Nakon odslušane priče djeca su odgovarala na pitanja vezana uz priču, a nakon pročitane priče i razgovora o njoj uslijedila je glavna aktivnost. Prije objašnjavanja samog zadatka djeci je predstavljen umjetnik William Baziotese te neka od njegovih umjetničkih djela, no najveći fokus bio je na umjetničkom djelu „Toy“, koje je djecu potaknulo na likovno stvaralaštvo. Zadatak koji su djeca dobila bio je da nacrtaju kako oni zamišljaju dinosaura Maxa te uz njega nacrtaju planet koju bi on sljedeći trebao posjetiti. Nakon pojašnjavanja zadatka djeca kreću s njegovom izvedbom.

Umjetničko djelo korišteno u svrhu likovne aktivnosti:

Slika 14. William Baziotese, Toy, 1949. Ulje na platnu.

(Izvor: <https://www.flickr.com/photos/mwpai/6351223892>)

Priča korištena u svrhu motivacije:

„Pustolovni Max“

„Jednom davno, prije nego što su ljudi hodali ovom zemljom, živio je jedan mali i razigrani dinosaur imena Max. Max je bio jako veseo dinosaur, volio je provoditi vrijeme u prirodi i istraživati svijet oko sebe. Kako je Max bio jako znatiželjan i željan avantura, uvijek je razmišljao i maštao kako izgleda život izvan ovog planeta, tko živi na drugim planetima i što sve na drugim planetima postoji. Iako mu je bila velika želja putovati i istraživati, znao je da je to gotovo nemoguće jer nije imao svemirsku letjelicu kojom bi mogao putovati do drugih planeta, stoga je ideja o dalekim putovanjima ostala samo na sanjarenju. Jednoga dana dinosaur Max svoj je dan provodio kao i inače, uživajući u prirodi. Kako je dan bio lijep i sunčan, odlučio je prošetati obližnjom šumom da vidi što sve ima u njoj. Dok je šetao šumom, u obližnjem grmu ugledao je sjajni metalni oklop. Znatiželja je bila velika, stoga je odlučio otići do grma i vidjeti što se to u njemu nalazi. Kada je stigao do grma i vidio što se to zaista u grmu nalazi, sreći i iznenađenju nije bilo kraja. U grmu se nalazila prava svemirska letjelica, baš onakva o kakvoj je Max sanjao da mu treba kako mi putovao na druge planete. Nakon što je istražio cijelu svemirsku letjelicu izvana odlučio je ući u nju da istraži kako izgleda iznutra. Kada je ušao u letjelicu, sjeo je na stolicu i odlučio da je vrijeme da ostvari svoje snove i da krene na putovanje. Stisnuo je gumb za polijetanje i krenuo u pustolovinu. U tren oka našao se u svemiru, u kojem je bilo mnoštvo planeta. Max je u daljini ugledao planet prepun boja pa je odlučio da će to biti planet koji će prvi posjetiti. Kada je sletio na taj planet, na njemu su ga dočekala simpatična čudovišta raznih boja i veličina koja su govorila jezikom koji on ne razumije. Iako ih Max isprva nije razumio, igrao se s razigranim čudovištima i vrlo je brzo naučio njihov jezik. Max je bio jako sretan što je pronašao nove prijatelje, no želio je vidjeti što ima i na drugim planetima, stoga se pozdravio sa svojim prijateljima i krenuo dalje. Kada je ponovno stigao u svemir i birao sljedeći planet, u daljini je čuo glazbu koja je svirala na jednom planetu te je odlučio da će posjetiti taj planet. Sletio je na planet i imao što vidjeti: na tom planetu stalno je svirala glazba i svi su stanovnici plesali. Isprva je Max bio jako iznenađen jer nikada dosad nije doživio nešto slično tome. Glazba koja je svirala bila je vesela i zabavna, pa je Max odlučio pridružiti se ostalima u plesu. Plesao je i plesao dok se nije umorio. Bio je jako sretan što je imao priliku naučiti nešto novo, no znao je da mora ići dalje. Nakon što se pozdravio s rasplesanim stanovnicima, sjeo je u svoju letjelicu i začas se

ponovno našao u svemiru. Privukli su ga mirisi koji su dolazili s jednog planeta te je odlučio posjetiti taj planet. Kada je sletio na mirišljavi planet, lijepi mirisi postajali su jači. Cijeli planet bio je prepun lijepog i mirišljavog cvijeća. Na tom planetu sve je bilo uredno i čisto, a stanovnici su bili dragi te su vrlo brzo prihvatili Maxa u svoje okruženje. Pokazali su mu cijeli svoj planet i objasnili da je čist i mirišljiv jer ga čuvaju od smrdljivog smeća i brinu se oko mirišljavog cvijeća. Max je uistinu bio vrlo impresioniran onime što je vidio i odlučio je da će i on voditi brigu o svom planetu kako bi i on mogao uživati na svom planetu kao što ovi stanovnici uživaju na svom. Kako je vrijeme odmicalo, Max je osjećao umor i odlučio da se želi vratiti kući. Sjeo je u svoju letjelicu i *woosh*, za tren oka vratio se kući, na svoj planet. Max je bio pun doživljaja i bio je presretan što je imao priliku vidjeti ostale planete, no zaključio je kako je doma ipak najljepše. Spremio je svemirsku letjelicu do nekog drugog putovanja te pošao na spavanje.“

Odabrani dječji radovi:

Slika 15. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Ivona, 4, 2024.)

Djevojčica Ivona dinosaura Maxa zamišlja kao jednoga velikog dinosaura s mnoštvom boja. Na pitanje koji bi sljedeći planet dinosaur Max trebao posjetiti, djevojčica Ivona odgovorila je da dinosaura Maxa zamišlja na planetu na kojem žive čudovišta koja smiješno pričaju te je taj planet uz dinosaura Maxa i prikazala u svom likovnom djelu. Djevojčica je u svojem likovnom djelu prikazala samo dva likovna motiva, koja je obojala likovnom tehnikom flomastera.

Slika 16. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Borna, 6, 2024.)

Na pitanje koji bi sljedeći planet dinosaur Max trebao posjetiti, dječak Borna odgovara da on zamišlja kako je Max posjetio Sunce s namjerom da se malo sunča, ali je malo izgorio, pa je zato crven. Dječak je koristeći likovnu tehniku flomastera nacrtao dinosaura kojeg je obojao crvenom bojom, a u lijevom kutu prikazao je Sunce, koje igra važnu ulogu u likovnom djelu. Dječak je nastojao iskoristiti cijeli papir, tako da je dno papira koristio da prikaže tlo, a pozadinu je obojao plavom bojom.

Slika 17.. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Lotta, 5, 2024.)

Djevojčica Lotta prikazala je dinosaura Maxa na planetu na kojem stalno svira glazba i sve je puno slatkiša. Likovnom tehnikom flomastera djevojčica je dinosaura Maxa nacrtala kao dugovratog dinosaura s mnoštvom boja na sebi, a pozadinu je upotpunila elementima glazbenih nota i slatkiša. Djevojčica je dinosaura u cijelosti obojala koristeći razne boje flomastera, dok su motivi slatkiša djelomično obojeni te je unutrašnjost tih motiva popunjena ravnim linijama i krugovima.

Slika 18. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Leni, 4, 2024.)

U razgovoru s dječakom Lenijem, on objašnjava kako se Max nalazi na planetu gdje svi boje i crtaju što žele. U likovnom djelu dječak je nacrtao dinosaura Maxa kojeg je prikazao s bodljama na glavi te je pri bojanju koristio samo tri boje: ružičastu, plavu i zelenu boju. Na nacrtanom dinosaurusu primjećuje se nedostatak udova, a planet koji je nacrtan u desnom kutu papira ne daje nikakvu naznaku o kakvom je planetu riječ, već se o njemu više saznaje u razgovoru s dječakom, koji jasnije i detaljnije objašnjava što je htio postići i prikazati u svom likovnom djelu.

Slika 19. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Liam, 4, 2024.)

U razgovoru s dječakom Liamom, dječak objašnjava kako se na slici nalazi crni jednooki dinosaur Max koji ima četiri noge i nema ruke te se koristi samo svojim nogama. Na pitanje koji bi sljedeći planet dinosaur Max trebao posjetiti, dječak odgovara da bi Max trebao posjetiti Saturn, Jupiter i bodljikavi planet, no nije objasnio zašto. Spomenute planete prikazao je u svom likovnom radu, kao i drvo, koje ga podsjeća na šumu gdje je dinosaur Max volio provoditi vrijeme, kako je spomenuto u priči iz motivacijskog dijela aktivnosti. U svom radu dječak je koristio likovnu tehniku flomastera te je nastojao obojati sve motive koje je prikazao u svom radu.

8.3. Treća aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Adolpha Gottlieba

Tema ove aktivnosti bila je redefinicija umjetničkog djela umjetnika Adolpha Gottlieba, točnije umjetničkog djela „Figure eight“. Likovna aktivnost izvodila se likovnom tehnikom tuša i ugljena, a materijali koji su bili potrebni bili su tuš, ugljen, drveni štapići, listovi papira i zaštita za stolove. Aktivnost je započeta razgovorom o geometrijskim likovima. Djeci su prikazane fotografije geometrijskih likova, točnije fotografije kruga, trokuta, kvadrata i pravokutnika, a zadatak djece bio je imenovati geometrijske likove s fotografija te pokušati rukom „nacrtati“ pojedini geometrijski lik u zraku. Također, djeca su morala pronaći predmete u prostoru koji sadrže oblik spomenutih geometrijskih likova. Nakon što im je objašnjeno kako geometrijski likovi spadaju u matematičke pojmove o kojima se više uči u školama, djeca su zamoljena da sjednu za stolove kako bi započela s pripremljenom vježbom odnosno vježbom s geometrijskim oblicima u kojoj moraju nastaviti

niz bojanjem geometrijskih oblika određenim bojama. Nakon što su sva djeca završila s vježbom započeta je glavna aktivnost. Glavna aktivnost započinje predstavljanjem umjetničkog djela Adolpha Gottlieba i opisivanjem kompozicije i motiva koji se nalaze na umjetničkom djelu. Djeci je objašnjeno kako ovo umjetničko djelo služi kao inspiracija za njihove likovne radove koje će crtati ugljenom i tušem. Točnije, zadatak djece bio je da tušem nacrtaju geometrijske likove o kojima se razgovaralo u motivacijskom dijelu aktivnosti. Kada je djeci podijeljen potreban materijal, prvi zadatak bio je da papir išaraju ugljenom, koji se kasnije fiksirao sprejom za kosu kako se ne bi razmazivao tijekom crtanja tušem. Nakon toga djeci su podijeljeni drveni štapići i posudice u kojima se nalazio tuš te su mogla početi s crtanjem geometrijskih oblika i stvaranjem vlastite kompozicije u svojim radovima.

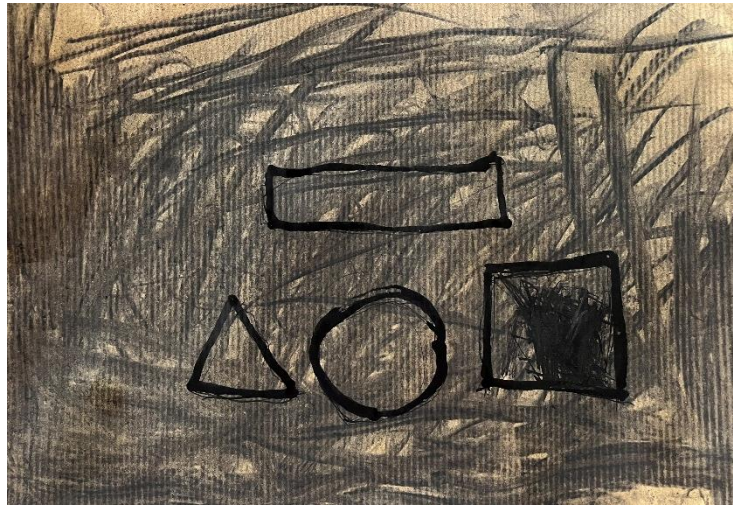
Umjetničko djelo korišteno u svrhu likovne aktivnosti:

Slika 20. Adolph Gottlieb, Figure Eight, 1967. Tuš.

(Izvor: <https://www.wikiart.org/en/adolph-gottlieb/figure-eight-1967>)

Odabrani dječji radovi:

Slika 21. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Antonio, 5, 2024.)

U likovnom radu uviđa se da je dječak Antonio ugljenom i šaranjem nastojao prekriti cijeli papir. U svojoj kompoziciji prikazao je sve geometrijske likove o kojima se prethodno razgovaralo te je započeo i njihovim popunjavanjem tušem. Kasnije u razgovoru s dječakom, dječak je objasnio kako je odustao od popunjavanja nacrtanih geometrijskih likova jer mu je bilo preteško popuniti ih drvenim štapićem.

Slika 22. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Mila, 5, 2024.)

Djevojčica Mila u svom radu koristila je ugljen kojim je prema naputku išarala cijeli papir. Kompozicija se sastoji od konturnih linija geometrijskih likova, točnije trokuta, kruga i kvadrata. Ono što ovaj rad čini zanimljivim jest tuš koji se slučajno izlio po njezinu likovnom radu tijekom crtanja geometrijskih likova. Mrlja od tuša stopila se s kompozicijom, čineći rad posebnijim i apstraktnijim.

Slika 23. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Jakov, 4, 2024.)

Dječak je likovni rad nacrtao kombinacijom tuša i ugljena. Nakon što je ugljenom išarao papir počeo je s crtanjem geometrijskih likova tušem, koje je također tušem pokušao popuniti odnosno obojati. Njegov likovni rad izdvaja se po tome što je na cijelom papiru nacrtao više geometrijskih likova, dok su ostala djeca nacrtala po jedan geometrijski lik, čime je kompozicija u njegovu radu bogatija i zanimljivija.

Slika 24. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Dino, 6, 2024.)

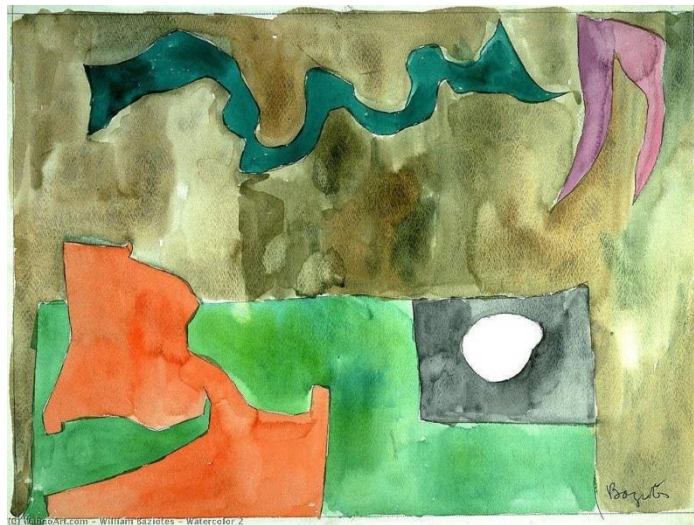
Kompozicija ovoga likovnog rada sastoji se od geometrijskih likova koje je dječak Dino nacrtao koristeći tuš, dok je pozadinu popunio koristeći ugljen. Dječak je nacrtao po jedan od zadanih geometrijskih likova te ih je obojao tušem. Kompozicija ovog djela zanimljiva je po tome što je dječak smjestio geometrijske likove u lijevi kut papira ostavljajući tako ostatak papira praznim.

8.4. Četvrta aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Williama Baziotesa

Tema ove aktivnosti bila je redefinicija umjetničkog djela umjetnika Williama Baziotesa, točnije umjetničkog djela „Watercolor 2“. Likovna aktivnost izvodila se likovnom tehnikom kolaža, a materijali koji su bili potrebni bili su kolaž, ljepilo, listovi papira i škare. Aktivnost je započela motivacijskim razgovorom na tepihu. Djeci su prikazane fotografije plave, zelene i ljubičaste boje te je njihov zadatak bio imenovati svaku od prikazanih boja. Nadalje, djeci je objašnjeno kako se te boje nazivaju hladnim bojama jer ostavljaju dojam

hladnoće, poput snijega ili leda. Zatim su djeci pokazane fotografije narančaste, žute i crvene boje, koje su također trebali imenovati. Te prikazane boje nazivaju se toplim bojama jer ostavljaju dojam topline, poput vatre ili sunca. Nakon što su se djeca upoznala s hladnim i toplim bojama, za njih je bila pripremljena igra pod nazivom „Pronađi boju“. Djeci su se naizmjenično govorile tople i hladne boje, a njihov je zadatak bio pronaći zadanu boju u prostoru, odnosno predmet u toj boji. Nakon igre djeca su krenula na izvedbu glavnog zadatka. Na samom početku aktivnosti djeci je prikazano umjetničko djelo Williama Baziotesa uz razgovor o motivima i bojama korištenim u umjetničkom djelu. Sukladno tom prikazanom umjetničkom djelu, djeci je objašnjeno kako će ovo djelo biti inspiracija za njihove likovne radove koje će izrađivati koristeći kolaž. Zadatak djece bio je da iz kolaža u toplim i hladnim bojama pomoću škara izrežu različite oblike te da te iste oblike lijepe na papir, tvoreći tako svoju originalnu kompoziciju umjetničkog djela. Nakon najave i objašnjavanja zadatka djeca su krenula s izvedbom zadatka.

Umjetničko djelo korišteno u svrhu likovne aktivnosti:

Slika 25. William Baziotes, Watercolor 2, 1958. Akvarel.

(Izvor: <https://en.artsdot.com/@/AS7UXK-William-Baziotes-Watercolor-2>)

Odabrani dječji radovi:

Slika 26. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; Toma, 4, 2024.)

Dječak je koristeći tople i hladne boje kolaža kreirao zanimljivu kompoziciju s pretežito izrezanim pravokutnim i kvadratnim oblicima koje je lijepio jedne na druge te je na taj način nastojao prekriti cijelu površinu bijelog papira.

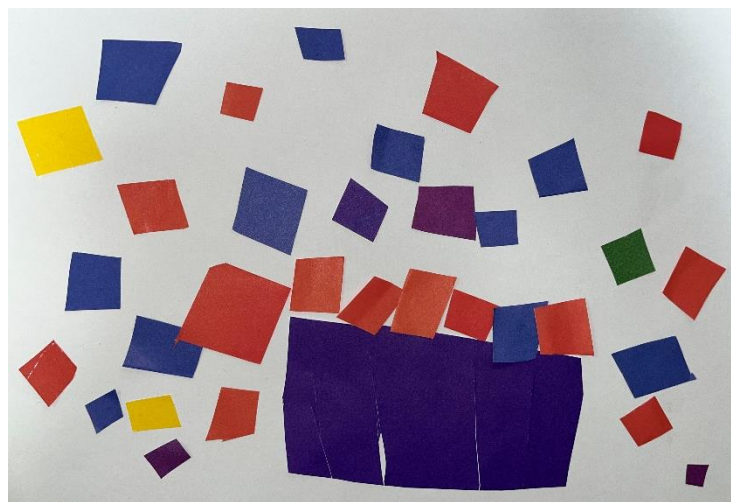
Slika 27. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; Ivona, 4, 2024.)

Djevojčica Ivona izradila je kompoziciju u svom likovnom radu izrezujući kolaž toplih i hladnih boja na trakice i sitne komadiće koje je zatim lijepila po papiru. Djevojčica je u razgovoru objasnila kako nije imala plan gdje će što zalijepiti, već je spontano lijepila gdje je što stalo.

Slika 28. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; Marta, 5, 2024.)

Djevojčica Marta koristeći hladne i tople boje kolaža izrezivala je asimetrične oblike koje je lijepila jedne na druge po papiru koristeći se tako metodom građenja.

Slika 29. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; David, 5, 2024.).

U razgovoru s dječakom Davidom, dječak je svoj rad opisao riječima: „Ovo je predstava u snijegu“ te je detaljnije objasnio da izrezani kvadratići predstavljaju pahulje snijega, a izrezan ljubičasti pravokutnik predstavlja pozornicu na kojoj se održavaju predstave kada pada snijeg. Dječak je u svom radu iskoristio sve tople i hladne boje kolaža, a upravo se njegov rad ističe po tome što je on jedino dijete koje je na slikovit način opisalo svoj likovni rad.

8.5. Peta aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka

Tema ove aktivnosti bila je redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka, točnije umjetničkog djela „Green Silver“. Likovna aktivnost izvodila se likovnom tehnikom tempere, a materijali koji su bili potrebni bili su tempere, kistovi različitih debljina, grančice čempresa i veliko platno. Aktivnost je započela motivacijskim razgovorom. Za početak, djeci su prikazane fotografije triju osnovnih boja: fotografije crvene, plave i žute boje, a zadatak djece bio je imenovati svaku od tih boja. Djeci je objašnjeno kako se te boje nazivaju osnovnim bojama jer predstavljaju temelj u spektru boja. Nadalje, djeci je postavljeno pitanje znaju li što znači pojam „miješanje boja“. Odgovor djece bio je da miješanje boja predstavlja miješanje dviju boja kako bi se dobila treća. Nadalje, djeci je postavljeno pitanje znaju li koja će boja nastati miješanjem crvene i žute boje, žute i plave boje ili pak crvene i plave boje. Nakon što su djeca davala moguće odgovore, za njih je bila pripremljena aktivnost u kojoj su dobili odgovor na to pitanje. Svako je dijete dobilo svoju vrećicu u kojoj su se nalazile dvije osnovne boje. Dijete je rukama moralo zamijesiti sadržaj u vrećici, tj. boje, kako bi dobilo treću boju. Nakon zadatka miješanja boja završen je motivacijski dio te je došlo vrijeme za glavnu aktivnost. Djeci je prvo predstavljeno umjetničko djelo Jacksona Pollocka te im je postavljeno pitanje što misle, kako je umjetnik postigao mrlje i kapljice na slici. Odgovor djece bio je da je umjetnik sigurno prstima slikao po platnu. Uz njihove odgovore, djeci je ispričan princip na koji je način umjetnik postigao takav rezultat na slici te im je objašnjeno kako će glumiti toga spomenutog umjetnika tako što će slikati baš kako je i on slikao. Aktivnost je bila zamišljena kao vanjska grupna aktivnost te je za djecu bilo pripremljeno veliko platno na kojem su sva djeca zajedno slikala koristeći osnovne boje, kistove i grančice čempresa. Nakon objašnjavanja zadatka i njegova postupka djeca su krenula s izvedbom.

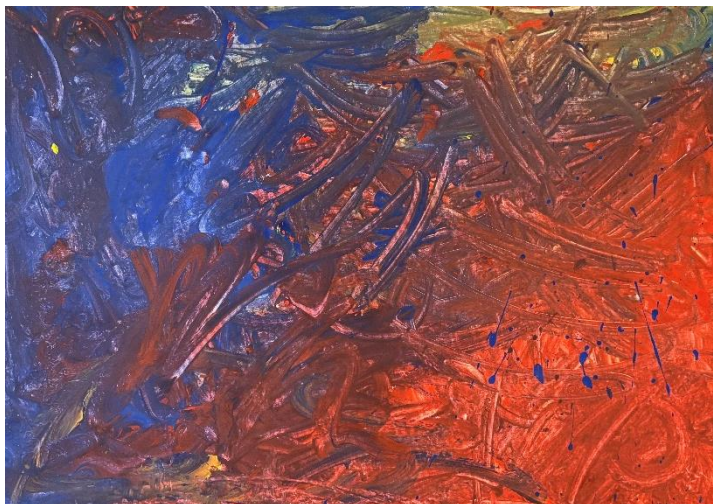
Umjetničko djelo korišteno u svrhu likovne aktivnosti:

Slika 30. Jackson Pollock, Green Silver, 1949. Ulje na platnu.

(Izvor: <https://www.guggenheim.org/artwork/13145>)

Grupni radovi djece:

Slika 31. Osnovne boje (redefinicija umjetničkog djela „Green Silver“; vrtićka skupina Ježići, 2024.)

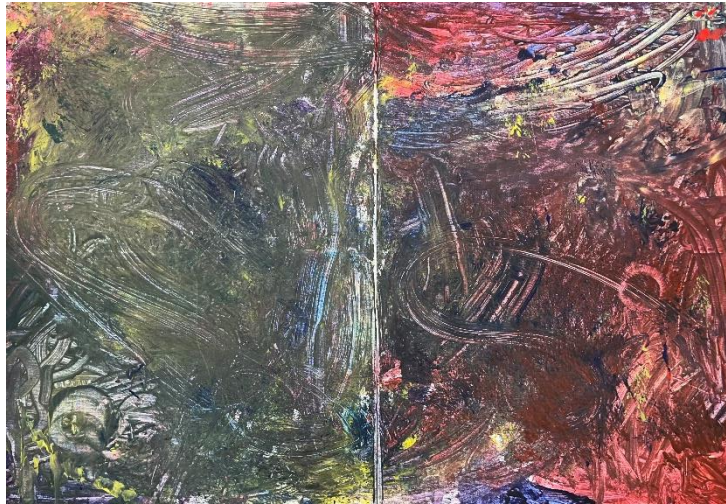
U aktivnosti je sudjelovalo dvadeset dvoje djece. Za vrijeme slikanja djeca u koristila osnovne boje uz pomoć kistova. Unatoč tome što im je objašnjena tehnika kapanja boje na

platno, djeca su bila više sklonija razmazivanju boje kistovima po platnu nego kapanju i razlijevanju boja.

Slika 32. Osnovne boje (redefinicija umjetničkog djela „Green Silver“; vrtićka skupina Radoznalci, 2024.)

U aktivnosti je sudjelovalo šesnaestero djece. Djeca su tijekom slikanja koristila čiste boje osnovnih boja te ih u daljnjem radu nisu međusobno planski miješala u posudicama iako su bili slobodni to činiti. U finalnom radu ipak se može uočiti miješanje boja i nesvjesno stvaranje novih boja na platnu jer su djeca tijekom slikanja kistom i grančicama čempresa prelazila bojom preko boje.

Slika 33. Osnovne boje (redefinicija umjetničkog djela „Green Silver“; vrtićka skupina Sunčeka, 2024.)

U aktivnosti je sudjelovalo dvadeset troje djece. Djeca su u radu koristila ponuđene osnovne boje, kistove i grančice čempresa. Tijekom slikanja nisu međusobno miješala boju, već se miješanje boja spontano događalo slikanjem boja preko boja po platnu. Unatoč tome što im je bila prikazana tehnika kapanja boje po platnu, djeca su ipak bila sklonija razmazivanju boja. Posebnost ovoga likovnog rada jest u tome što rad nije jednoličan, već se desna strana likovnog rada doima hladnije jer prevladavaju zeleni tonovi, a lijeva strana doima se toplije jer prevladavaju crveni tonovi. Na taj način djeca su u svom radu postigla kontrast između hladnih i toplih boja.

8.6. Šesta aktivnost: redefinicija umjetničkog djela umjetnika Adolpha Gottlieba

Tema ove aktivnosti bila je rekompozicija umjetničkog djela umjetnika Adolpha Gottlieba, točnije umjetničkog djela „piktogram Virgil“. Materijali koji su bili potrebni za provedbu likovne aktivnosti bili su listovi papira, škare, ljepilo i isprintano u boji umjetničko djelo „piktogram Virgil“. Aktivnost je započela okupljanjem djece na tepihu i razgovorom o slagalicama. Djeci je postavljeno pitanje znaju li što su slagalice, jesu li se ikad igrali sa slagalicama i kakve su motive slagali iz slagalica. Nakon što su djeca ispričala svoja iskustva sa slagalicama prikazano im je umjetničko djelo „piktogram Virgil“ te im je postavljeno pitanje na što ih podsjećaju motivi s umjetničkog djela. Odgovori djece bili su da ih motivi podsjećaju na maske, brod, trokut, cestu, srce, oko, zube... Nakon razgovora o umjetničkom djelu slijedila je najava zadatka. Kada su djeca sjela za stol, objašnjeno im je kako će svatko od njih dobiti sliku umjetničkog djela o kojem se ranije razgovaralo te da će njihov zadatak biti da samostalno škarama izrežu tu sliku u više manjih dijelova. Nadalje, te izrezane dijelove složiti će na način na koji žele te će ih tim redoslijedom zalijepiti ljepilom na bijeli papir. Cilj je da svi dijelovi slike budu iskorišteni te složeni u cjelinu, baš kao slagalica o kojoj se razgovaralo u motivacijskom dijelu. Kada je zadatak bio u cijelosti objašnjen, djeca su krenula s izvedbom.

Umjetničko djelo korišteno u svrhu likovne aktivnosti:

Slika 34. . Adolph Gottlieb, piktogram Virgil, 1948. Ulje na platnu.

(Izvor: <https://whitney.org/collection/works/2287>)

Odabrani dječji radovi:

Slika 35. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Mark, 6, 2024.)

Ovaj rad zanimljiv je po tome što je dječak Mark osim izrezivanja pravokutnih i kvadratnih oblika iz umjetničkog dijela izrezivao i trokutaste oblike, dok je većina djeca izrezivala samo kvadratne oblike. Takve je izrezane oblike lijepio po papiru bez planiranja gdje će koji izrezani oblik staviti, već se njegova likovnost odvijala spontano te je tako nastala zanimljiva kompozicija.

Slika 36. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Lotta, 6, 2024.)

Djevojčica Lotta umjetničko djelo „piktogram Virgil“ izrezala je na kvadratne i pravokutne oblike, no u desnom kutu primjećuje se neobično izrezan oblik. Na pitanje zašto je upravo taj oblik izrezan na takav neobičan način, djevojčica je odgovorila da je taj oblik izrezan tako zato što je to na slici bila cesta te je ona škarama slijedila putanju kojom cesta ide te je tako nastao neobičan oblik. Djevojčica izrezane oblike nije lijepila okomito ili vodoravno, kao što je to činila većina djece, već je oblike lijepila ukoso jedne preko drugih te je tako postigla kosu kompoziciju u svom likovnom radu.

Slika 37. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Mateo, 4, 2024.)

Kompozicija dječakova likovnog rada zanimljiva je po tome što je on umjetničko djelo „piktogram Virgil“ izrezao na trakice te ih je lijepljenjem nizao jednu do druge, što je stvorilo monotoniju u njegovu likovnom radu jer je većina trakica izrezana jednakih veličina. Međutim, u djelu se također uviđa kontrast manjeg prema većem jer je nekoliko trakica manjih veličina nego što je većina izrezanih trakica.

Slika 38. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Filip, 6, 2024.)

U svom radu, dječak se odlučio na izrezivanje kvadratnih i pravokutnih oblika te je iste oblike poredao i zalijepio jedne do drugih drugačijim redoslijedom nego što je u originalnom prikazu. U ovoj kompoziciji prepoznaje se harmonija prema obliku jer su izrezani oblici sličnih veličina, ali opet te razlike u veličinama nisu goleme da bi tvorile kontrast između izrezanih oblika u ovoj kompoziciji.

9. OSVRT NA ODRŽANE AKTIVNOSTI U VRTIĆU

Tijekom provedenih aktivnosti djeca su imala priliku upoznati nove likovne tehnike i materijale. Također su već njima poznate likovne tehnike isprobala na nov način te su na taj način produbila svoje likovno znanje i iskustvo. U svakoj od aktivnosti moglo se uvidjeti kako djeca barataju određenim likovnim tehnikama i materijalima te se na temelju toga može zaključiti koje su likovne tehnike primjerene za dobnu skupinu djece ili kako prilagoditi određenu likovnu tehniku da bude što primjerenija mogućnostima djece određene dobi. Kako je cilj ovog istraživanja bio upoznati djecu s različitim likovnim tehnikama i materijalima, tako je cilj ovog istraživanja bio i upoznati djecu s djelima apstraktnog ekspresionizma i umjetnicima koji su stvarali umjetnička djela u spomenutom stilskom pravcu. Kroz aktivnosti u kojima su se djeci predstavila određena umjetnička djela promatralo se kako će djeca doživjeti likovna djela apstraktnog ekspresionizma te kako će ta djela primijeniti u svojim likovnim radovima. Prva aktivnost bila je redefinicija umjetničkog djela „Number 18“ umjetnika Jacksona Pollocka kroz likovnu tehniku akvarela. Djeca su otprije bila upoznata s likovnom tehnikom akvarela, no nikada nisu slikala koristeći slamke. Umjetničko djelo „Number 18“ potaknulo ih je i inspiriralo za stvaranje vlastitih likovnih djela. Kroz aktivnost moglo se uvidjeti kako su djeca uživala tijekom aktivnosti jer su joj pristupili kroz igru. Djeci je puhanje boje kroz slamke predstavljalo igru i zabavu jer su pazila kako će puhati kroz slamku te koje će boje pritom koristiti. Svako nastalo likovno djelo ima svoju posebnost te je odraz djetetove spontanosti i kreativnosti, ali i spretnosti u radu s tom likovnom tehnikom i materijalom. Druga aktivnost bila je redefinicija umjetničkog djela „Toy“ umjetnika Williama Baziotesa likovnom tehnikom flomastera. Djeci se umjetničko djelo približilo kroz osmišljenu priču koja je bila pročitana u motivacijskom dijelu aktivnosti. Prikazano umjetničko djelo djecu je potaknulo na razmišljanje kako oni zamišljaju izgled dinosaura iz priče. U ovoj aktivnosti naglasak je bio na djetetovu kreativnom promišljanju, a cilj je bio vidjeti kako će djeca samo na temelju pročitane priče kreirati lik iz priče prema osobnom doživljaju te kako zamišljaju nastavak pročitane priče. U dječjim likovnim radovima primjećuje se različitost razmišljanja među djecom jer su na temelju iste priče nastali sasvim različiti dječji radovi. Treća aktivnost bila je redefinicija umjetničkog djela „Figure Eight“ umjetnika Adolpha Gottlieba likovnom tehnikom ugljena i tuša. Zadatak djece bio je nacrtati geometrijske likove koristeći likovne tehnike tuša i ugljena. Djeca su otprije bila upoznata s geometrijskim likovima, stoga njihovo crtanje nije predstavljalo problem. Ipak, u ovoj aktivnosti primijećene

su poteškoće koje su djeca imala koristeći ugljen i tuš te se uvidjela nespремnost djece za korištenje tih tehnika zajedno. Najviše se poteškoća primijetilo u skupini s djecom od četiri godine starosti te je kod njih bio potreban stalni nadzor i pomoć pri ostvarivanju zadatka. Zaključak je da u daljnjem radu s djecom te tehnike treba provoditi odvojeno kako bi ih djeca lakše savladala. Četvrta aktivnost bila je redefinicija umjetničkog djela „Watercolor 2“ umjetnika Williama Baziotesa likovnom tehnikom kolaža. S djecom se razgovaralo o toplim i hladnim bojama te su se te boje koristile u radu s kolažem. Prije početka same aktivnosti djeca su bila upoznata s umjetničkim djelom „Watercolor 2“ te je djelo služilo kao inspiracija pri stvaranju dječjih likovnih radova. Kroz aktivnost uočena je spontanost i zaigranost djece tijekom likovnog stvaranja jer rezanje kolaža nije zahtijevalo preciznost, već su djeca bila slobodna izrezivati bilo kakve oblike s ciljem da se uvidi dječje promišljanje i kreativnost u likovnom stvaranju. Peta aktivnost bila je redefinicija umjetničkog djela „Green Silver“ umjetnika Jacksona Pollocka tehnikom tempere. Aktivnost je bila provedena kao grupni rad u kojem su sva djeca pojedine dobne skupine sudjelovala u stvaranju jednoga likovnog rada. Tijekom aktivnosti primijećena je suradnja među djecom jer su nastojala sva jednako sudjelovati u likovnom stvaranju. Unatoč tome što im je bio objašnjen način kapaanja boje po platnu uz pomoć kistova, djeca su bila sklonija razmazivanju boje po platnu. Također im se svidjelo slikanje grančicama čempresa jer dotad nisu imala prilike slikati na takav način, što je u njima probudilo znatiželju i želju za učenjem kroz igru. Šesta aktivnost bila je rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ umjetnika Adolpha Gottlieba. Zadatak djece bio je škarama izrezati predstavljeno umjetničko djelo te ga ponovno sastaviti na drugačiji način. Za djecu je aktivnost predstavljala igru te je uočena kreativnost djece jer su izrezivala oblike raznih veličina i međusobno ih spajala stvarajući novu cjelinu. Djeci je zadatak bio približen kroz razgovor o slagalicama, što im je pomoglo pri izvršavanju zadatka jer je svaki rad bila originalna slagalica sklopljena na jedinstven način. Iako su se prvi put susrela s umjetničkim djelima apstraktnog ekspresionizma, kao i s pojedinim likovnim tehnikama, djeca su svim aktivnostima pristupila sa znatiželjom te su kroz svoje likovne radove pokazala spretnost i kreativnost, što je bio i krajnji cilj svih provedenih aktivnosti. Drugim riječima, glavni cilj bio je potaknuti razvoj dječje likovne kreativnosti i stvaralaštva kroz umjetnička djela apstraktnog ekspresionizma i uvidjeti kako će se ta ista djela odraziti u stvaranju njihovih samostalnih likovnih djela, što je u konačnici bilo i uspješno.

10. ZAKLJUČAK

Na odabir i pisanje o temi apstraktnog ekspresionizma potaknula me znatiželja i neznanje o tom umjetničkom pravcu te želja za učenje o njemu. Tijekom pisanja i istraživanja o apstraktnom ekspresionizmu saznala sam kako je pokret nastao tijekom ratnog doba, Drugoga svjetskog rata, te su umjetnici u svojim radovima željeli prikazati teška vremena u kojima su živjeli. Iako je priča nastanka pokreta tamna i tužna, umjetnička djela nastala tijekom pokreta prepuna su boja i ostavljaju dojam pozitivnosti i zaigranosti. Promatranje tih umjetničkih djela u promatraču budi želju za kreativno stvaranje te mu služe kao inspiracija. Time sam se vodila pri osmišljavanju likovnih aktivnosti u kojima ću djeci predstaviti umjetnička djela apstraktnog ekspresionizma, kao i njegove umjetnike. Bio je izazov koje umjetnike i njihova djela izabrati a da djeci budu zanimljiva i razumljiva. Pri odabiru umjetničkih djela oko kojih su se osmišljavale likovne aktivnosti bilo je važno da svako izabrano umjetničko djelo, a i likovna tehnika, bude neki novi sadržaj kojim će djeca proširiti svoje likovno znanje. Cilj istraživanja bio je da se djecu upozna sa što više umjetničkih djela apstraktnog ekspresionizma i da aktivnosti na tu temu budu što raznovrsnije, što bi potaknulo njihovu kreativnost. Svaki od odabranih umjetnika izabran je upravo zato što su njegovi radovi jedinstveni i različiti te daje svoje viđenje apstraktnog ekspresionizma. Kroz provedene likovne aktivnosti s djecom u dječjem vrtiću nastojalo se istražiti i uvidjeti kako će se djeca snaći u tim aktivnostima, kako će doživjeti pojedina umjetnička djela te kako će se taj doživljaj umjetničkih djela odraziti na njihove likovne radove. Iako su takva umjetnička djela i pojedine likovne tehnike za djecu bila novo iskustvo, djeca su svakoj aktivnosti pristupila sa zanimanjem te su u svojim likovnim radovima pokazala kreativnost i kreativno promišljanje. Smatram kako bi djecu u vrtićima uz klasične likovne aktivnosti i tehnike trebalo i upoznati s novim tehnikama, umjetničkim pravcima i djelima jer na takav način potičemo djetetovu kreativnost te se također proširuje i njegovo znanje. Proširivanjem znanja i iskustava djece uvelike se doprinosi njihovu osobnom rastu i razvoju. Tijekom istraživanja i pronalaženja potrebne literature utvrdila sam da postoji vrlo malo sadržaja koji se bavi ovom temom, stoga se nadam da će moj rad doprinijeti učenju i istraživanju ovoga zanimljivog umjetničkog pravca.

LITERATURA

Knjige

1. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb: Educa.
2. Jakubin, M. (1999). Likovni jezik i likovne tehnike, temeljni pojmovi. Zagreb: Educa.

Mrežne stranice

1. A-Z of art movements na adresi <http://www.visual-arts-cork.com/history-of-art/abstract-expressionism.htm#actionpainting> (16. 11. 2023.)
2. Internet Archive na adresi <https://archive.org/details/abstractexpressi0000spil/page/38/mode/2up?view=theater> (2. 12. 2023.)
3. Internet Archive na adresi <https://archive.org/details/jacksonpollock0000benn/mode/2up?view=theater> (7. 12. 2023.)
4. Internet Archive na adresi <https://archive.org/details/abstractexpressi0000metr/mode/1up?view=theater> (7. 12. 2023.)
5. Internet Archive na adresi https://archive.org/details/abstractexpressi0000polc_v8f3/page/212/mode/2up?view=theater (2. 12. 2023.)
6. Internet Archive na adresi <https://archive.org/details/abstractexpressi0000metr/page/n13/mode/2up?view=theater> (2. 12. 2023.)
7. Internet Archive na adresi <https://archive.org/details/abstractexpressi0000metr/page/37/mode/1up?view=theater> (3. 12. 2023.)
8. Adolph and Esther Gottlieb Foundation na adresi <https://www.gottliebfoundation.org/about-the-artist> (3. 12. 2023.)
9. Guggenheim na adresi <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/adolph-gottlieb> (3. 12. 2023.)

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Lutka u tavanjskoj sobi. Transparentnost prikaza, desno dodatni sadržaji izvan kuće koji se nalaze u kući i kućica za ptice, vanjski prostor. Olovka (5,5 g.).....	11
Slika 2. „Nogomet“. Za oznaku kretanja učenik multiplicira noge i loptu u putanji. Olovka (8 g.).....	12
Slika 3. „U prometu“. (Policajac je najvažniji lik.) Olovka (5 g.).....	13
Slika 4. „Obitelj za stolom“. Likovi i stolci prevaljeni u ravninu papira. Poliperspektiva.....	13
Slika 5. „Kuće u nizu“. Rasklopljeni oblik. Kuće sagledane s prednje, zadnje i s bočnih strana. Transparentnost kuća i prevaljenost drveća. Olovka (8 g.).....	14
Slika 6. „Ulica“. Vertikalna perspektiva. Olovka (7 g.).....	15
Slika 7. „Radni stol“. Obrnuta perspektiva. Olovka (7 g.).....	16
Slika 8. „Obitelj za stolom“. Poliperspektiva. Olovka (6 g.).....	16
Slika 9. Jackson Pollock, Number 18, 1950. Ulje na platnu.....	21
Slika 10. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Leona, 6, 2024.).....	22
Slika 11. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Fran, 5, 2024.).....	22
Slika 12. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Borna, 5, 2024.).....	23
Slika 13. Redefinicija umjetničkog djela umjetnika Jacksona Pollocka (Jakov, 4, 2024.).....	23
Slika 14. William Baziotas, Toy, 1949. Ulje na platnu.....	24
Slika 15. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Ivona, 4, 2024.).....	26
Slika 16. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Borna, 6, 2024.).....	27
Slika 17. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Lotta, 5, 2024.).....	28
Slika 18. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Leni, 4, 2024.).....	29
Slika 19. Dinosaur Max na zamišljenom planetu (redefinicija likovnog djela „Toy“; Liam, 4, 2024.).....	30
Slika 20. Adolph Gottlieb, Figure Eight, 1967. Tuš.....	31
Slika 21. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Antonio, 5, 2024.).....	32
Slika 22. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Mila, 5, 2024.).....	33
Slika 23. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Jakov, 4, 2024.).....	33
Slika 24. Geometrijski likovi (redefinicija likovnog djela „Figure Eight“; Dino, 6, 2024.).....	34

Slika 25. William Baziotēs, Watercolor 2, 1958. Akvarel.....	35
Slika 26. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; Toma, 4, 2024.).....	36
Slika 27. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; Ivona, 4, 2024.).....	36
Slika 28. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; Marta, 5, 2024.).....	37
Slika 29. Tople i hladne boje (redefinicija likovnog djela „Watercolor 2“; David, 5, 2024.).....	37
Slika 30. Jackson Pollock, Green Silver, 1949. Ulje na platnu.....	39
Slika 31. Osnovne boje (redefinicija umjetničkog djela „Green Silver“; vrtićka skupina Ježići, 2024.).....	39
Slika 32. Osnovne boje (redefinicija umjetničkog djela „Green Silver“; vrtićka skupina Radoznalci, 2024.).....	40
Slika 33. Osnovne boje (redefinicija umjetničkog djela „Green Silver“; vrtićka skupina Sunčeka, 2024.).....	41
Slika 34. . Adolph Gottlieb, piktogram Virgil, 1948. Ulje na platnu.....	42
Slika 35. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Mark, 6, 2024.).....	43
Slika 36. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Lotta, 6, 2024.).....	43
Slika 37. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Mateo, 4, 2024.).....	44
Slika 38. Rekompozicija umjetničkog djela „piktogram Virgil“ (Filip, 6, 2024.).....	45

PRILOG

Poštovani roditelji!

Za potrebe završnog rada rada studentice Kristine Turibak, studentice studija za rani i predškolski odgoj i obrazovanje na Učiteljskom Fakultetu u Zagrebu, odsjek u Čakovcu, Sveučilišta u Zagrebu. Studentica provodi istraživanje na temu "Apstraktni ekspresionizam u očima predškolskog djeteta". Cilj ovog istraživanja jest vidjeti kako djeca doživljavaju likovna djela apstraktnog ekspresionizma te potaknuti razvoj njihove likovne kreativnosti i stvaralaštva.

Sukladno Etičkom kodeksu struke podaci dobiveni u ovom istraživanju bit će strogo povjerljivi i čuvani. Svi podaci prikupljeni na temelju ovog istraživanja koristit će se u svrhu završnog rada.

Dozvolu za provedbu istraživanja dobili smo od ravnateljice dječjeg vrtića Gustav Krklec Krapina, a u skladu s Etičkim kodeksom struke, prije ispitivanja željeli smo Vas kao roditelje obavijestiti o istraživanju i zatražiti Vašu suglasnost.

Aktivnosti predviđene planom istraživanja odobrio je mentor studentice čiji završni rad mentorira. Ukoliko imate ikakva pitanja možete kontaktirati studenticu Kristinu Turibak putem email adrese kristinaturibak2001@gmail.com ili mentora Ljubomira Levačića putem email adrese ljubomir.levacic@ufzg.hr.

SUGLASNOST

Suglasan sam da moje dijete _____

(prezime i ime)

sudjeluje u istraživanju, uz pridržavanje Etičkog kodeksa i uz zaštitu tajnosti podataka (molim, zaokružite DA ukoliko ste suglasni da dijete sudjeluje u istraživanju, a NE ukoliko to ne želite).

DA   NE

_____

(potpis roditelja)

_____ (mjesto i datum)

Izjava o izvornosti završnog rada

Ja, Kristina Turibak, ovime izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)